

GELİR VE KURUMLAR VERGİLERİNDE YATIRIM İNDİRİMİ

Mehmet HASKIRIŞ
Maliye Baş Hesap Uzmanı

Bugün dünya yüzündeki toplumların başta gelen meselesi, şüphesiz ki, insana daha iyi bir yaşama imkânı sağlama endişesidir. Etrafımızda cereyan eden bütün olaylar daima bu gayenin elde edilmesi amacıyla gütmektedir.

Ancak, çeşitli toplumlar arasında bu yönden bariz bir farklılığın mevcudiyeti de bir vaki'dir. Bazı toplumlar ileri bir hayat seviyesine ulaşmış buldukları halde, diğer bir kısmının en ilkel şartlar içinde yaşamakta olduğu, yine bazı toplumların da bu iki uç arasında çeşitli derecelerde yer aldıkları malûm'dur.

Son yıllarda çok kullanılan gelişmiş, az gelişmiş, gelişmemiş ya da geri kalmış deyimleri de bu durumun ifadesidir. Gelişmiş memleketler daha da gelişme çabasında buldukları gibi, az gelişmiş veya geri kalmış ülkelerde bu türlü çabanın gösterilmesi, âdeta hayatı idame ettirmenin zorunlu şartı haline gelmiştir. Şu halde az gelişmiş veya geri kalmış ülkelerin kalkınma konusunda âzami gayreti göstermeleri icap etmektedir.

O halde mes'elenin esası, iktisadî kalkınmayı sağlayacak şartların yaratılmasında düğümlenmektedir.

Fertlerin ve dolayısıyla toplumun hayat standardının yükselmesi, onun millî gelirden daha fazla pay almasıyla mümkün olabileceği gibi, millî gelirin artışı da istihsaldeki artışla gerçekleşecektir.

Bir memlekette istihsalin artması için istihsal vasıtalarının çoğaltılmasına ve genişlemesine ihtiyaç bulunduğuna göre, kalkınmak için her şeyden önce istihsal kaynaklarının yaratılması lâzımdır. Bu ise, her sene millî gelirin daha fazla kısmının yatırıma tahsis edilmesi ile gerçekleşir.

Demek oluyor ki, kalkınmaya muhtaç olan ve kalkınmak isteyen toplumlar, mutlak surette yatırım yapmaya mecburdurlar.

Bilindiği gibi, yatırım yapabilmek için sermayeye ihtiyaç vardır. Sermaye, ya Devlet ve diğer kamu kuruluşlarında ya da özel ellerde bulunur. Bir memleketin güttüğü ekonomik politikaya göre nispeti değişmekle beraber her iki sektörün de yatırım faaliyetine katılması, başarıya ulaşmanın şartlarındandır. Ancak, kamu sektörü, yapılan kalkınma plânlarına veya çıkarılan kanunlara göre gereken yatırımları yapmak mecburiyeti altında bulunduğu halde, özel sektör için böyle zorlayıcı bir durum mevcut değildir. Bu sebeple, kalkınmanın başlıca örgütleyicisi olan Devletin, fertlerin elinde bulunan sermayeyi de yatırıma sevkedecek tedbirler alması gerekmektedir.

Alınacak çeşitli tedbirler arasında vergi konusu ile ilgili olanları da vardır. Bu amaca hizmet edecek bir vergi politikası, her şeyden önce, özel yatırımları daraltmayacak, aksine tasarruf ve yatırıma arttıracak şekilde ayarlanır. Yeni yatırımları bir süre vergiye tâbi tutmamak, tesislerin süratle amortismanına imkân vermek ve yatırıma tahsis edilen kazançlardan vergi almamak ya da sadece bir kısmını vergi dışında bırakmak gibi câzip imkânlar bahşetmek suretiyle fertleri yatırıma yapmaya teşvik etmek, vergi sahası ile ilgili başlıca tedbirlerdir.

İşte konumuzu teşkil eden yatırım indirimi de bu maksatla kabul edilmiş ve vergi hukukumuzda girmiş bir müessesedir. Yatırım indirimi, teşebbüslerin, kazançlarından yatırıma tahsis ettikleri kısmını vergiye tâbi tutmamayı, başka bir deyimle, vergiye tâbi olan işletme kazancının yatırıma harcanan kısmından vergi almamayı öngören bir vergi istisnası müessesesidir.

Yatırım yapacak olan kişilerin hemen daima kâr gayesiyle hareket edecekleri tabii bulunmakla beraber, yatırım alanının tayini bakımından en uygun seçimi yapabilecekleri iddia edilemez. Bilhassa yatırımlarını, memleketin kalkınmasına daha çok hizmet edecek alanlara tevcih etmeleri fertlerden beklenmemelidir. Yatırım yerlerinin tespiti ve öncelik sırasının tâyini, topyekûn kalkınmayı hedef tutan Devletçe yapılmış plânlarda gösterilir.

İşte, fert yatırımlarının plâna uygun alanlara yöneltilmesi bakımından da yatırım indirimi mekanizmasından faydalanılır. İndirim için öngörülen şartların tespitinde bu husus göz önünde bulundurulur.

Yatırım indiriminden beklenen veya bu suretle gerçekleştirileceği umulan faydalar şöylece özetlenebilir :

1. Genel olarak yatırım hacmini genişletmek,

2. Fertlerin istihlâkını kısarak, âtil tutulan ve spekülâtif maksatlarla kullanılan sermayeyi yatırıma tevcih etmek suretiyle, sermayenin prodüktif hale geçmesini sağlamak,

3. Gerek indirim teşviki ile verilen kararlar neticesinde yapılan yatırımları, gerekse nasıl olsa, yani indirim yapılmıyaydı dâhi fertler tarafından yatırılacak olan sermayeyi, plân hedeflerine uygun alanlara yöneltmek,

4. Yurdun belli bölgelerinde yatırım yapılmasını sağlamak suretiyle o bölgelerin çeşitli bakımlardan gelişmesine yardımcı olmak,

5. Bu suretle istihsalı arttırmak, yeni iş sahaları açmak, millî geliri yükseltmek,

6. Yatırıma niyetli olmakla beraber, gelir vergisi gibi müterakki vergiler sebebiyle yüksek nisbette vergi ödeme durumunda kalma endişesinin müteşebbisi yatırım yapmaktan alıkoyması da mümkündür. Tanınacak indirim dolayısıyla hasıl olan vergi istisnasının bu endişeyi bertaraf edeceği şüphesizdir.

Unutmamak lâzımdır ki, müteşebbisin vergi yükünün yüksekliği nisbetinde, indirim dolayısıyla sermayenin kârlılığı artmaktadır. Bu bakımdan yatırım indiriminin teşvik edici rolü, daha çok, yüksek vergi ödeyen mükelleflerde kendisini belli etmektedir.

7. Geniş açıpta yatırım yapacak olan bir müteşebbis için daima hesaba katılması gereken bir rizikonun mevcut bulunacağı tabiidir. İndirim dolayısıyla bu rizikonun hafiflemesi veya yok olması ümidi, müteşebbise, yatırım yapma hususunda cesaret verecektir.

8. Yatırım indirimi dolayısıyla Devletin uğradığı vergi kaybının, yapılan yatırımların ileride sağlayacağı yüksek kazançlar üzerinden fazla vergi alınması suretiyle telâfi edileceği de söylenebilir.

9. Yatırım öz sermayeden yapılacağı ve bu suretle otofinansman yolunu açacağı için teşebbüsün öz sermayesinin yükselmesine imkân verecek, bu durum işletmenin kredi bulma imkânlarını ve böylece daha da genişlemesini intaç edebilecektir.

YATIRIM İNDİRİMİNİ UYGULAMA USULLERİ :

Yatırım indirimi aşağıdaki usullerden birine göre uygulanabilir :

1. İndirim, belli kayıt ve şartlara bağlı olarak uygulanır.

2. Yatırımlar kayıtsız şartsız vergiden istisna edilir. (Global indirim). Yani teşebbüsten çekilmeyen ve yatırıma tahsis edilen kazançlar tamamen vergi dışında bırakılır.

3. Dividantlar vergiden istisna edilir. Yani sermaye şirketlerinin dağıtacağı temettülara da indirim teşmil edilir.

4. Yatırımlarla ilgili vergiler düşük tutulur, ya da bu konuda düşük nisbetler uygulanır.

Bizde uygulanan usul, bilindiği gibi, belli kayıt ve şartlara bağlı olan birinci usuldür.

BATI ÜLKELERİNDE YATIRIM İNDİRİMİ :

Türkiye'deki yatırım indirimi uygulamalarının açıklanmasına geçmeden önce bazı Batı Ülkelerinde rastlanan yatırım indirimi tatbikatı hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır :

İtalya'da :

Vergi muafiyeti yoluyla bölge kalkınmasına önem veren ülkelerin başında İtalya gelmektedir. Nitekim, kuzeye nazaran daha az gelişmiş olangüney İtalya'da özel sermaye yatırımlarını teşvik etmek için alınan tedbirler arasında yatırım indirimi gibi vergi istisnaları ile ilgili olanlar da vardır. Bu sistem 1957 yılından beri uygulanmaktadır. Kabul edilen esaslara göre, bilânço usulüne göre vergilemeye tâbi işletmeler, dağıttıkları kazançlarını, tarım topraklarının ıslâhı, toprak reformununun gerektirdiği yatırımlar ya da sınaî tesislerin genişletilmesi ve yenilenmesi gibi alanlara tahsis ettikleri ve bu işi güney bölgelerinde yaptıkları takdirde, yatırım indiriminden istifade ederler ve vergi istisnasından faydalanırlar.

İtalya'da gerek ferdî teşebbüsler, gerekse sermaye şirketleri bu indirimden faydalanma hakkına sahiptirler.

İndirim nisbeti % 50 dir. Yatırıma tahsis edilen kazançlar, beyan edilen vergi matrahının yarısını geçmemek üzere, matrahtan indirilebilir.

İtalya'da, gerekli şartları haiz yatırımları yapan bir şirkete itşirak eden anonim şirketlerin itşirak payı da yatırım telâkki edilerek bu anonim şirketlerin indirimden faydalanmaları kabul edilmektedir. Böylece

kuzeydeki şirketlerin güneyde yatırım yapmaları teşvik edilmiş olmaktadır.

İtalya'da bu tatbikat olumlu sonuçlar vermiş, güney bölgesinin produktivitesi de bu suretle yükseltilmiştir.

İsveç'te :

İsveç'te, teşebbüsler, dilerlerse kazançlarının % 40'ını "Yatırım İhtiyatı" olarak ayırabilirler. Ancak bunun % 40'ını muayyen bir bankaya (Riks Bank) yatırmaya mecbur tutulurlar. Buraba biriken paralar yatırıma tahsis olunur. Yatırım programları resmî makamlarca (Çalışma Piyasası Ofisi) tetkik olunur. Tasvip görürse bu meblâğ, yatırıma harcanmak üzere serbest bırakılır.

Yatırım için teşkil edilen bu fonlar, yatırıma tahsis edilmediği sürece bunlar üzerinden % 10 nisbetinde ek bir vergi alınır.

İsveç'te, yatırım konuları için ayrıca amortisman ayrılmasına izin verilmemektedir. Yalnız Ofişçe izin verilen yatırımlarda % 10 nisbetinde bir ek indirim tatbik edilmektedir.

Belçika'da :

Belçika'da 1954 den beri uygulanan bir sisteme göre;

- a) İşletme ve üretim metodlarının geliştirilmesi (Maliyetin düşürülmesi, istihsalin arttırılması, kalitenin ıslâhı gibi),
- b) Sanayide teknik araştırmalara tahsis edilmesi,
- c) Tarımda usullerin modernleştirilmesi ve çiftçilerin çalışma ve yaşama şartlarının ıslâhı,

gibi amaçlara hizmet edecek teçhizat ve tesisat ile malzemeye yatırılan kazançların % 30'u vergiden istisna edilmektedir.

İndirimden faydalanabilmek için en az 5000 Bfr. lık yatırım yapılmış olması şarttır.

Fransa'da :

Fransa'da indirim şekilleri yatırım konusuna göre değişmektedir.

Sanayi ve ulaştırma alanlarındaki yatırımlarda, normal amortismanna ilâveten bir ek amortisman uygulanmak suretiyle indirim yapılmaktadır. Ancak, iktisabedilen sabit değerlerin 5 yıldan fazla kullanılacak değerlerden olması istenmektedir.

Basın sanayiinde, kâr ve ihtiyatlar yatırıma tahsis olunduğu ve yatırım konusu değerlerin işletme aktifine girdiği tarihte vergi dışında bırakılmaktadır.

İlmî ve teknik araştırmalarla ilgili yatırımlar için % 50 nisbetinde indirim kabul edilmektedir.

İhracatçılar, yeni edindikleri sabit değerler için bir ek amortisman yapabilmektedirler.

Devletin kontrolü altındaki yapı şirketlerinde de % 50 nisbetinde ek bir amortisman kabul edilmekte, bu nisbet, Avrupa İktisadî Topluluğuna intibak maksadıyla, ticaret ve ziraatın geliştirilmesi için kurulan şirketlere iştirak edilmesi halinde % 100'e çıkarılmaktadır.

TÜRKİYE'DE YATIRIM İNDİRİMİ

Memeleketimizde 1962 yılı sonuna kadar yatırım indirimi mahiyetinde her hangi bir vergi uygulamasına rastlamıyoruz. 1963 yılı başında yürürlüğe giren 202 sayılı kanunla Gelir Vergisi Kanununa eklenen ve Kurumlar Vergisi bakımından da cârî olan hükümlerle, ilk defa olarak, yatırım indirimi müessesesi vergi hukukumuzda girmiş bulunuyor.

Ekonomik kalkınmanın teşviki için düşünülen tedbirler meyanında, Vergi Reform Komisyonu tarafından tavsiye edilen yatırım indirimi müessesesi, teklife nazaran bazı küçük farklarla kanunlaşmıştır.

Yatırım indirimi hakkındaki kanun hükümlerinin tetkikine geçmeden önce, Vergi Reform Komisyonunca bu konuda teklif edilen esasları kısaca belirtmekte fayda vardır :

Vergi Reform Komisyonunca Teklif Edilen Esaslar :

Vergi Reform Komisyonu, yatırım indirimi ile ilgili olarak aşağıdaki tekliflerde bulunmuştur :

1. İndirim, gerek sermaye şirketlerine, gerekse ferdi teşebbüslere tanınmalı, bunlar arasında bir ayırım yapılmamalıdır.
2. İndirim, sadece ticarî ve ziraî kazançlardan yapılmalıdır.
3. Yatırımın finansman kaynağı bakımından bir ayırım yapılmamalı, kaynağı ne olursa olsun istenen şartları haiz her türlü yatırım indirimden faydalandırılmalıdır.

4. Yatırım indirimi, vergilendirilecek olan ticarî ve ziraî kazançlardan düşülmeli, yeni kurulacak teşebbüslerde, bunların ileride doğacak kazançlarına uygulanmalıdır.

5. İndirimden faydalanacak olan müesseseler sermaye miktarı bakımından tahdit edilmemeli, sadece, bilanço usulüne göre defter tutma şartı aranmalıdır.

6. Yatırım tutarının en az haddi tesbit edilmeli ve bu miktar 250.000 lira olarak kabul olunmalıdır.

Ancak, ziraî yatırımlarla, bölge kalkınma plânının şumulüne giren yerlerde yapılacak yatırımlarda, memleket ekonomisi ve kalkınma bakımından ayrı bir önem taşıyan faaliyet konularında bu had 125.000 lira olarak kabul edilmeli; Ankara, İstanbul gibi bazı şehirlere yapılacak yatırımların sadece bir kısmına indirim imkânı verilmelidir.

7. Kalkınma plânında öngörülen esaslara uygun sahalara tevcih edilmiş olmak kaydıyla yeni teçhizat, tesisat ve benzeri diğer aktif değerlerin tedariki ve kuruluşu ile ilgili yatırımlar indirimden faydalanmalıdır.

Bu arada;

a) Ziraatta kimyevî gübreleme ve ilâçlama giderlerinin yatırım sayılması,

b) Maden istihracı ve ilmî ve teknik araştırmalara yapılacak yatırımlara öncelik tanınması,

c) Komple kuruluşa ait olanlar dışında, tesisat ve teçhizatın yedek parçalarının tedariki, mesken inşası ve arazi edinilmesi şeklindeki yatırımların indirimden faydalandırılmaması,

Tavsiye edilmiştir.

8. Yatırım indiriminin nisbeti % 60 olmalıdır. Ancak,

a) Bölge kalkınmasının bahis konusu olduğu hallerde nispet % 75 olarak nazara alınmalı,

b) Gelir vergisinin müterakki, Kurumlar Vergisinin sabit nispetli olması dolayısıyla ve ferdî teşebbüs sahipleriyle şahıs şirketlerine daha fazla avantaj tanımamak için, Gelir vergisi mükelleflerinde nispet % 30 ve bölgesel kalkınma konusunda % 45 olmalı,

c) Tarım işletmelerinde böyle bir fark gözetilmeksizin nispet % 60 ve 75 olarak uygulanmalıdır.

9 Yatırım indirimini bir süre ile tahdit edilmemeli, indirim miktarı tamamlanuncaya kadar ticarî ve ziraî kazançtan düşülebilmelidir.

10. Yatırım indiriminde, memleket ekonomisine yeni kıymetler eklemek maksadı güdüldüğü için, mevcut bir tesisin devir alınması bu bakımdan yatırım sayılmamalı, ancak, indirimden faydalanan yatırım mallarının, indirim miktarı tamamlanmadan devir veya satışı halinde, indirimin geri kalan kısmından devir alan faydalandırılmalıdır. Burada, devir alan bakımdan de gerekli şartların mevcut olması aranacaktır.

11. Yatırım indiriminden faydalanan sabit değerlerin aynı zamanda amortismanına da tâbi tutulması, yatırım indiriminin maksadına uygun düşer.

12. Yatırım tamamlanmadan veya istihsale başlanmadan önce yatırım malları satıldığı takdirde, indirim dolayısıyla ödenmeyen vergiler gecikme zammı ile birlikte tahsil olunmalıdır.

13. Özel sektör yatırımlarının, genel ve bölge kalkınma plânlarının öngördüğü şartlara uygun olup olmadığını tesbit üzere Ankara'da bir "Yatırım Ofisi" kurulmalıdır. Bu Ofis, Maliye Bakanlığı, Devlet Plânlama Teşkilâtı, Odalar Birliği, işçi teşekkülleri ve Ziraat odaları temsilcilerinden kurulmalıdır.

Teklif edilen yatırım indirim sistemi ile kabul edilen sistem arasında bazı farklar vardır. Kanunlaşan indirim sisteminde;

1. Yatırımın, münhasıran öz sermayeden karşılanması şart koşulmuştur.

2. Ankara, İstanbul gibi şehirlere yapılan yatırımların sadece bir kısmının indirimden faydalandırılması yönündeki teklif nazara alınmamıştır.

3. İndirim için farklı nisbet uygulanması şeklindeki teklif uygun görülmemiş, gerek Gelir, gerekse Kurumlar Vergisinde indirim nisbetinin % 30 ve bölge yatırımlarında % 40, geri kalmış bölgelerde % 50 oranında olması kabul edilmiştir.

4. Yatırım Ofisi kurulması cihetine gidilmemiş, bu görevin, Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın görüşünü de almak suretiyle, Maliye Bakanlığınca yapılması öngörülmüştür.

5. Yatırım tamamlanmadan satılan aktif değerler için evvelce yapılan indirim dolayısıyla tahsil edilmemiş olan vergiler için teklif edilen

gecikme zammına ilâveten vergi ziyamın da bulunacağı kabul edilmiş, bu vergiye kusur veya kaçakçılık cezasının da uygulanmasına imkân verilmiştir.

Yürürlükteki Yatırım İndirimi Hükümleri :

Yukarıda da söylediğimiz gibi, yatırım indirimi müessesesi, Gelir Vergisi Kanununa 202 sayılı kanunla eklenen hükümlerle vergi hukukumuza girmiş ve 1963 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu suretle, kalkınma plânına uygun yatırımlar için özel sektörün yaptığı harcamaların, Gelir ve Kurumlar Vergisine tâbi kazançlardan indirilmesi yolu ile mükellef için bir vergi istisnası kabul edilmiş olmaktadır.

Yatırım indiriminden beklenen gaye, Yurdun kalkınmasına yardımcı olmak üzere gerekli yatırımları yapmaya fertleri teşvik etmekten ibarettir.

İndirimin uygulanacağı kazançlar :

Gelir Vergisinde :

Yatırım indirimi, ticarî veya zirâî kazancı dolayısıyla vergiye tâbi olan mükelleflere uygulanır. Âdi şirketlerle kollektif ve âdi komandit şirketler gelir vergisi mükellefi olmamakla beraber, bu şirketlerin ortakları gelir vergisine tâbi bulunduğu için, daha doğrusu bu ortaklar şirket vasıtasıyla yatırım yapacağı için, indirimin, anılan şirketlerin kazancına da uygulanacağına işaret edilmiştir.

Ticarî ve zirâî kazanç dışındaki her hangi bir kazanç veya irattan yatırım indirimi yapılmasına imkân yoktur. Buna göre, ticarî ve zirâî kazançları ile birlikte bilfarz serbest meslek kazancı, gayrimenkûl ve menkûl sermaye iradı gibi kazanç ve iratlardan bir veya birkaçına da sahip bulunan mükellefler, yatırım indirimini sadece ticarî veya zirâî kazançlarına uygulayacaklardır.

İndirim, sadece yatırım yapılan sahadan elde edilen kazançta uygulanır. Meselâ yatırım ticarî sahada yapılmışsa ticarî kazançta, zirâî alanda yapılmışsa, zirâî kazançta tatbik edilecektir. Fakat bunlardan birine yapılan yatırımla ilgili indirim, diğerine ait kazançta uygulanamaz.

Öte yandan ticarî veya zirâî kazançların bünyesi içinde de şu hususların göz önünde tutulması gereklidir :

a) Kanun, indirimin uygulanacağı ticarî ve zirai kazancın bilânço esasına göre tesbit edilmiş olmasını şart koşmuştur. Mükellefin, kazancı bilânço esasına göre tesbit edilen birden fazla şahsî işletmesi mevcut olduğu takdirde, indirim, yalnız yatırımın yapıldığı işletmeden elde edilen kazanca hasredilmeyecek, bu durumdaki bütün işletmelerden elde ettiği kazançların toplamına uygulanacaktır.

b) İndirim uygulamasında, şahsî işletmelerin kazançları ile ortaklık halindeki işletmelerin kazançları ayrı ayrı mütalâa edilecektir. Çünkü, yatırım indiriminin tatbikatı bakımından âdi şirketlerle kollektif ve âdi komandit şirketler bağımsız birer ünite olarak kabul edilmiş, bunlarda, indirimle ilgili hesapların şirket bünyesi içinde tâkip olunacağı ve indirimin şirket kazancından yapılacağı esas kabul edilmiştir.

Bu bakımdan, şahsî işletmesinde yatırım yapan bir mükellef, hak kazandığı indirimi, sadece şahsî teşebbüslerden sağladığı kazanç toplamından düşebilecek, fakat ortaklıktan aldığı kâr hisselerinden indirim yapması bahis konusu olmayacaktır.

c) İndirimin uygulanacağı kazancın bilânçosu esasına göre tesbit edilmesi gerektiğine işaret edilmişti. Bu hal, sadece yatırımın yapıldığı işletme için değil, fakat indirimin uygulanacağı diğer işletmeler için de gereklidir. Bu itibarla, mükellefin, kazancı işletme hesabı esasına göre tesbit olunan şahsî teşebbüslerinden elde ettiği kazançlar indirimin tatbikinde nazara alınmayacaktır.

d) Âdi şirketlerle kollektif ve âdi komandit şirketlerin yaptıkları yatırımlara ait indirimler, ortaklığın kazancına uygulanır, ortaklara intikal ettirilmez. Yani ortakların şahsî teşebbüslerinden ve diğer ortaklıklarından elde ettikleri kazançlardan indirilmez.

Âdi komandit şirketlerde komanditer ortağın kâr payı ticarî kazanç değil, menkûl sermaye iradı olduğu halde, indirimin şirket kazancına uygulanması dolayısıyla, komandite ortaklar gibi komanditerler de bundan faydalanmış olurlar.

Kurumlar Vergisinde :

Kurumlarda yatırım indirimi kurum kazancına uygulanır. Sermayesi hisselerle bölünmüş olan komandit şirketlerde sâfi kurum kazancının tesbiti sırasında komandite ortakların kâr hisseleri şirket kazancından indirilmekte olduğundan (K. V. K. Md. 14 - 5), yatırım indirimi konusun-

da nasıl hareket edileceği sorulabilir. Yatırım indirimi, komandite ortakların payı ayrılmadan önceki şirket kazancına uygulanacaktır.

İndirimden Faydalanacak Olanlar :

Yatırım indiriminden faydalanacak olanlar şunlardır :

Gelir Vergisinde :

- 1) Ticarî ve ziraî kazanç elde eden gerçek kişiler,
- 2) " " " " " " " " âdi şirketler,
- 3) " " " " " " " " kolektif şirketler,
- 4) " " " " " " " " âdi komandit şirketler.

Kurumlar Vergisinde :

- 1) Anonim şirketler,
- 2) Limited şirketler,
- 3) Eshamlı komandit şirketler,
- 4) Kooperatif şirketler,
- 5) Yukarıda sayılanların benzeri kurumlar.

Kurumlar Vergisi Kanunu (Md. 8), Kurumlar Vergisine tâbi iktisadî kamu müesseseleri ile dernek, tesis ve vakıflara ait iktisadî işletmelerin yatırım indiriminden faydalanmalarını kabul etmemiştir. Bu halin, rekabet şartları bakımından özel sektörü avantajlı duruma soktuğuna şüphe yoktur.

Müracaat Zamanı :

Yatırım indiriminden faydalanmak için gerekli olan müracaatın ne zaman yapılacağı hakkında kanunlarımızda hüküm yoktur. Bu konuda en uygun zaman, şüphesiz ki, müteşebbisin, yatırım harcamasına başlamadan önce müracaatta bulunmasıdır. Çünkü, müracaatı uygun görülmediği takdirde, yatırımı başka bir konuya veya başka bir alana kaydırabilir.

Halbuki tatbikatta çoğu zaman yatırım harcamalarına başlandıktan, hattâ yatırım tamamlandıktan sonra müracaatta bulunduğu görülmektedir.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan Faydalanan Kuruluşların Yatırım İndirimi Talepleri :

Kanunlarımızda, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan faydalanan kuruluşların yatırım indiriminden faydalanamayacaklarına dair bir hüküm yoktur. Ak.sine olarak, 6224 sayılı kanunun 10. maddesi, yerli sermaye ve teşebbüslere tanınan bütün haklardan, muafiyet ve kolaylıklardan aynı sahada çalışan yabancı sermaye ve teşebbüslerin de, aynı şartlar dahilinde yararlanacakları hükmünü ihtiva etmektedir.

Bu itibarla, bahse konu yabancı sermayeli teşebbüsler de indirimden faydalanmaktadırlar.

Ancak, indirimin kabulündeki teşvik gayesi, genel olarak, burada rol oynamamaktadır. Çünkü, Türkiye'ye yatırım yapan yabancı kurumlar, burada sağladıkları kazançlar üzerinden kendi memleketlerinde vergi ödemektedirler. Oralarda alınan vergiler, çok defa, nisbet itibarıyla bizim Kurumlar Vergisinden yüksek olduğu için, burada ödenen vergi mahsup edilerek farkı, yabancı devlet tarafından firmadan tahsil edilmektedir. Yani firma, indirim dolayısıyla Türkiye'de eksik vergi ödemekle avantaj sağlamamakta, indirimden faydalanmayacağı halde burada ödeyeceği vergi farkını, indirimden faydalandığı için kendi memleketinde ödemektedir.

Görülüyor ki, bu gibi teşebbüslere tanınan yatırım indirimi, Türkiye'ye sermaye yatıran müteşebbisi değil, onun bağlı olduğu Devletin hazinesini mükâfatlandırmak sonucunu doğurmaktadır. Bu hal sebebiyle, Türkiye'ye sermaye yatıracak müteşebbis için yatırım indiriminin mevcudiyeti önem taşımamakta, dolayısıyla de yatırımın teşviki gayesi tahakkuk etmemektedir.

Yatırım İndiriminden Faydalanmanın Şartları :

Yatırım indiriminden faydalanabilmek için aşağıdaki şartların topluca mevcut olması lâzımdır :

1. İndirimin uygulanacağı ticarî veya ziraî kazançlar bilanço esasına göre tesbit edilmiş bulunmalıdır.

İndirim ameliyesi birden fazla hesap döneminde devam edebileceğinden, bunu izleyebilmek için gerekli bilgilerin defterlerde kayıtlı bulunması lâzımdır. Bu hususu ancak bilanço esasına göre tutulan defterler sağlayabilir. İşletme hesabı defteri tutanlarla kazançları götürü ola-

rak tesbit edilen mükelleflerin indirimden istifade etmeleri bu bakımdan mümkün olmaz.

2. Yapılan yatırım kalkınma plânlarına uygun bulunmalıdır.

Eyvelce de işaret edildiği gibi, yatırımın kalkınmaya yararlı olması, daha ziyade, en fazla ihtiyaç duyulan ve öncelik arz eden alanlara veya bölgelere yatırım yapılması ile mümkün olur. Kalkınma plânlarında bu hususlar nazara alınmış olduğu için, yatırımın bu yönden denetlenmesinde fayda vardır. Bu sebeple, indirimden faydalanacak yatırımların arzulan yatırımlardan olup olmadığını denetlemek lâzımdır. Kalkınma plânına uygunluk şartı bu maksatla aranmıştır.

İndirimden faydalanabilmek için yatırımın hangi sahalara yapılmasının uygun olacağı, başka bir deyimle, hangi alanlara yatırım yapıldığı takdirde, bu yatırımın kalkınma plânına uygun kabul edileceği, beş yıllık kalkınma plânlarının uygulanmasına ait senelik programlarda gösterilmekte ve bu konu ile ilgili yatırım sahaları açıklanmaktadır.

Birinci beş yıllık plân döneminde yatırım indiriminden faydalanacağına işaret edilerek yıllık programlarda gösterilen başlıca yatırım sahaları şunlardır :

- Kömür ve diğer madenler
- Demir - çelik ve diğer metalurji sanayii
- Makina imalatı sanayii
- Madenî eşya sanayii
- Tarım âlet ve makineleri sanayii
- Karayolları taşıtları
- Elektrik makine ve gereçleri sanayii
- Elektronik sanayii
- Metalden başka mamuller sanayii
- Kimya sanayii
- Plâstik sanayii
- Lâstik sanayii
- Deri - kösele işleme sanayii
- Kâğıt sanayii
- Basım sanayii
- Tekstil ve giyim eşyası
- Orman ürünleri
- Et ve et mamulleri
- Süt ve mamulleri

Konserve sanayii
 Bitkisel yağlar
 Alkollü içkiler
 Tarım
 Enerji
 Depolama
 Turizm.

Yıllık programlarda, yukarıda sayılan her sektöre dahil bulunan faaliyet kolları da ayrıca belirtilmiştir.

3. Yatırımlar belirli hedefleri gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.

Bu cümleden olarak, istihsalı genişletmeye, üretkenliği arttırmaya, ihracatı genişletmeye, mahsul ve mamullerin kalitesini iyileştirmeye, kültür seviyesini yükseltmeye, ilmi ve teknik araştırmalarla matuf olmalı; çalışma güvenliğini sağlama, yabancı turist gelimini temin etme gibi hedeflerden bir veya birkaçını gerçekleştirecek vasıfta bulunmalıdır.

4. Yatırımlar, aktif değerlerin tedariki ve kuruluşu ile ilgili olmalıdır.

Yani yukarıda sayılan hedeflerden biri veya birkaçının gerçekleşmesini sağlayacak bina, makine, tesisat, teçhizat, taşıma aracı ve benzeri aktif değerlerin tedariki ve kuruluşu konusunda yatırım yapılmış bulunmalıdır.

Bu hususta öngörülen şartlardan biri de, anılan aktif değerlerin yeni olması kaydıdır. Yenilikten maksat, bu değerlerin yurt içinde kullanılmamış olmasıdır. İndirimden faydalanma hakkını haiz değerler başkalarına devredildiği takdirde, bunlar kullanılmış sayılmamakta ve devir alanın da indirimden faydalanması kabul edilmektedir.

Fabrika binaları, depolar, personel lojmanları, revir, hastane gibi binalara yapılan yatırımlar dışında konut inşaatı ve spekülâtif gayelerle yapılan binalarla, arazi edinmek için yapılan yatırımlar indirimden faydalanamazlar.

Makne, tesisat, teçhizat ve taşıma vasıtaları gibi sabit değerlerin kıymetine, maliyete girecek olan nakliye, montaj ve saire için yapılan harcamalar da eklenir. Yedek parça temini için yapılan harcamalar yatırım sayılmamıştır.

Ziraatta kullanılan kimyevi gübre ve ilaçlar için yapılan harcamaların da yatırım indiriminden faydalandırılması kabul edilmiştir.

5. Yapılan yatırımlar belli hadleri aşmalıdır.

İndirimden faydalanacak yatırımların en az ne miktarda olması gerektiği kanunda tesbit edilmiştir. Bu suretle, ciddî ve büyük çaptaki yatırımlar teşvik edilmek istenmiştir.

Yatırım indiriminden faydalanabilmek için, yatırım miktarlarının en az aşağıdaki meblâğlar kadar olması lâzımdır :

- a) Genel kalkınma plânına uygun olarak yapılan ve özellik arz etmeyen yatırımlarda 250.000 lira,
- b) Bölge kalkınma plânlarının şumulüne giren yatırımlarla, Yüksek Plânlama Kurulunca ayrı bir özellik arzettiği kabul edilen faaliyet kollarında 125.000 lira,
- c) Ziraat yatırımlarda 50.000 lira.

6. Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu'ndan müsaade alınmalıdır.

Yatırım teşebbüslerinin kalkınma plânlarına uygunluğunu, yatırımla ilgili proje ve finansman hesaplarının tetkikini ve yatırımın belli bir süre içinde tamamlanıp tamamlanamayacağını kontrol etmek ve şartların mevcudiyeti halinde gerekli müsaadeyi vermek yetki ve görevi, kanunda, Maliye Bakanlığına verilmiş idi. Bakanlık, bu konuda Devlet Plânlama Teşkilâtının da mütalâasını almak zorunda bulunuyordu.

11.8.1967 tarihinde yürürlüğe giren 933 sayılı kanunla bu yetki Maliye Bakanlığından alınmış ve Başbakanlığa bağlı olarak kurulan "Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu" na verilmiştir.

Şu halde evvelce Maliye Bakanlığınca yürütülen işlemler bundan böyle anılan Büro tarafından yerine getirilecektir.

Yatırım indirimi ile ilgili olarak idarece verilmiş kararlar aleyhine Danıştayda idarî dâva açılması da mümkündür.

Kanun, ziraatta kullanılacak kimyevî gübre ve ilaç ile ilgili yatırımlarda, yukarıda açıklandığı tarzda bir müracaata ve sözü edilen merciden izin alınmasına lüzum görmemiştir. Ancak, anılan maddelere taallük eden ihtiyacın ve yapılan sarfiyatın, mahallin en büyük mal memuru ve ziraat teşkilâtı tarafından tasdik edilmesi şart koşulmuştur.

Yapılacak Müracaatın Şekli :

Bu konuda mükellefler üç ayrı form dolduracaklardır :

Form I : Özel soru kâğıdıdır. Bu belgede;

- a) Mükellefin adı, ünvanı, işi, hesap No. sı, bilanço esasına göre defter tuttuğu,
- b) Son ve bir önceki hesap dönemlerine ait bilanço ve işletme tabloları
- c) Yatırımın mahiyeti ve nev'i,
- d) Yatırımın kapsadığı alan (Sınai, ziraat, turizm gibi),
- e) Yatırımın yapılacağı yer,
- f) Yatırımın konusu aktif değerlerin ne şekilde temin edildiği,
- g) Yatırıma ait finansman kaynakları,
- h) Piyasa ile ilgili izahat,
- i) Yatırımın dış ticarete etkisi,
- j) İstihdama etkisi,

Form II : Yeni yatırımlar için doldurulacak soru kâğıdıdır. Ve şu bilgileri ihtiva edecektir :

- a) Projenin karakteristikleri,
- b) İnşa ve tesis sahası,
- c) Yatırım
- d) Yatırımın uygulama programı,
- e) İşletme safhası (Tam kapasite),
- f) Üretimin tam kapasiteye kadar değişimi.

Form III : Mevcut kuruluşların ek yatırımları için doldurulacak soru kâğıdıdır ve şu hususları ihtiva edecektir :

- a) Ek yatırımı zorunlu kılan sebepler,
- b) Ek yatırımı zorunlu kılan sebeplerin kısaca açıklanması,
- c) Projenin karakteristikleri,
- d) İnşa ve tesis safhası,
- e) Yatırım,
- f) Yatırımın uygulama programı,
- g) İşletme safhası.

Bunlardan I. form bütün müracaatlarda doldurulacaktır. Diğerleri ise, yatırımın ek veya yeni yatırım olması halinde biri ya da öteki doldurulur. Bu formlar vergi dairelerinden temin edilebilmektedir.

Yatırım İndiriminin Uygulama Şartı :

Yatırım indirimi münhasıran öz sermayeden sağlanan veya karşılanan yatırım miktarına uygulanır (Ek Md 3).

Kanunda, öz sermayenin vergi Usul Kanununa göre tesbit olunacağı bildirilmektedir. V. U. K. nun 192. maddesine göre, öz sermaye, bilânçonun aktif toplamı ile borçlar arasındaki farktır. Bu fark müteşebbisin işletmeye koyduğu öz varlığını teşkil eder. Aktif toplamı alınırken, bilânçodaki rakamdan gerçek olmayan aktif kalemlerin (Ödenmemiş sermaye, ilk tesis ve taazzuv giderleri, emisyon primleri, geçmiş yıl zararları, teşebbüs sahibinin veya âdi şirketlerde ortakların işletmeye olan borçları ve pasifte bulunan amortisman ve şüpheli alacak karşılıkları gibi aktif düzenleyici hesaplar) indirilmesi icap edeceği tabiidir.

Kanun bazı yatırımların öz sermayeden yapılmış olmasını şart koşmamıştır. Nitekim, ziraat yatırımlarda, kamu idare ve müesseseleri, bankalar, Türk Ticaret Kanununa ve özel kanunlara göre kurulan kurumlar, teşekküller ve kooperatiflerden alınan kredilerin kullanılması, halinde, bunların öz sermaye gibi mütalâa edileceği belirtilmiştir.

Keza Kurumlar Vergisi Kanununun 8. maddesinde, kurumların tahvilât ihracı suretiyle sağladıkları kaynakların da, yatırım indirimi ile ilgili hükümlerin uygulanması bakımından öz sermaye sayılacağı ifade edilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu (Madde 420), tahvil ihracı yetkisini sadece anonim şirketlere tanıdığı için, bu hükümden yalnız anonim şirketler faydalanacaklardır. Bahse konu hükümle, kanun koyucunun anonim şirketlerin kurulmasını ve gelişmesini de teşvik etmek istediği anlaşılıyor.

Yatırım kısmen öz, kısmen de yabancı sermayeden karşılandığı takdirde, indirim sadece öz sermayeden karşılanan kısma uygulanacaktır.

Yatırım İndiriminin Nisbeti :

Yatırım indiriminin nisbeti, ilk hükme göre, indirimden faydalanacak yatırım miktarının % 30'u idi. Bu nisbet ziraat yatırımlarla bölge kalkınması ile ilgili yatırımlarda % 40, geri kalmış bölgelerde ise % 50'ye çıkıyordu.

933 sayılı kanun bu nisbetleri değiştirmiş ve yatırım miktarının âzami % 80'i kadar olabileceğini, bölgelere ve iktisadî faaliyet sektörlerine göre uygulanacak nisbetlerin, bu haddi aşmamak üzere, yıllık programlarda belirtileceğini hükme bağlamıştır.

Bu durumda indirim nisbetleri her faaliyet konusuna göre ve her sene değişebilecek demektir. 933 sayılı kanun 1967 yılı içinde yürürlüğe girmiş olduğundan bu hüküm ancak 1968 programında uygulama alanı

bulabilecektir. Yeni nisbetlerin yatırım indirimi müessesesinden beklenen gayenin istihsalı bakımından daha faydalı olacağı ve tatbikata akıcılık ve kolaylık getireceği söylenebilir. Fakat bunun vergi hâsulatının da aleyhine olacağını unutmamak lâzımdır.

Diğer taraftan 202 sayılı kanunun geçici 7. ve 199 sayılı kanunun geçici 4. maddelerinde yer alan hükümler, 1964-1968 yıllarında yatırım indiriminin, bu indirimlerin uygulanacağı ticarî ve ziraî kazancın, kurumlarda da kurum kazancının % 20 sini geçmeyeceğini bildirmiştir. 933 sayılı kanun anılan geçici hükümleri kaldırmadığına göre, yıllık programlarla tesbit edilen nisbetlerin uygulanmasında dahi geçici maddelerle konulan sınırlayıcı hükümlere 1968 sonuna kadar uyulmak zorunluğu bulunacaktır.

Yatırım indiriminin uygulanması hakkında bir misâl verelim :

2.000.000,— lira değerinde ve tamamı öz sermayeden yapılmış olan bir yatırımın konusunu teşkil eden sabit değerlerin 1967 yılı içinde işletmenin aktifleri arasına girdiğini, yatırım indirimi nisbetinin bu işletme için % 30 ve teşebbüsün 1967 yılındaki ticarî kazancının da 500.000,— lira olduğunu farzedelim. Buna göre yapılacak indirim,

$$\frac{2.000.000,— \times 30}{100} = 600.000,— \text{ lira olacak ise de, geçici maddeye göre indirim miktarı, ticarî kazancın } \% 20 \text{ sini geçmeyecek ve}$$

$$\frac{500.000,— \times 20}{100} = 100.000,— \text{ liradan ibaret kalacaktır.}$$

Bu suretle mükellefin gelir vergisi matrahına girecek olan ticarî kazancı 400.000,— liraya inmiş olacaktır.

İndirim imkânı varken, kâr azlığı ve geçici madde hükmü gereğince kazançtan indirilemeyen 500.000,— liralık bakiye, aynı şartlarla ve tükeneinceye kadar gelecek yılların kazancından indirilebilecektir.

Burada şunu da belirtelim ki, yatırım indirimi yapılması sabit değerlerin amortisman yoluyla itfasına mâni değildir. İşletmeler, aynı zamanda bu değerler üzerinden amortisman da ayrabilirler.

Yatırım İndiriminin Başlangıcı ve Süresi :

Gelir Vergisi Kanununun ek 4. maddesi, yatırım indiriminin uygulanmasına, yatırım konusunu teşkil eden değerlerin işletmenin aktifine girdiği yıldan itibaren başlanacağını belirtmiştir.

Kanun aktife girme kavramını tarif etmemiştir. Aktife girme, hesaplara intikal ve dolayısıyla bilânçoda yer alma demek olacağına göre, yeni edinilen sabit değerlerin işler hale gelmesini beklemeksizin indirimde başlanabileceği anlaşılmaktadır.

Ziraat yatırımlarda indirim, harcamanın yapıldığı yılda başlayacaktır.

Her yıl yapılacak indirim, o yıl içinde bilânçonun aktifinde yer almış olan indirimden faydalanacak aktif değerler toplamının öz sermaye ile karşılanan kısmına indirim nisbetinin uygulanması suretiyle bulunur. Evvelki yıllarda aynı suretle ayrılmış olup o yılların kazançlarından düşülmemiş bulunan indirim miktarları mevcutsa bunlar da ayrıca nazara alınır.

İndirimin süresine gelince : Yatırımın konusu olan değerlerin işletmenin aktifine girdiği yıl kazancı indirimi karşılamaya yetmediği takdirde indirimden faydalanacak miktara baliğ oluncaya kadar müteakip yıllar kazançlarından mahsubuna devam olunur.

Yatırım İndirimine Konu olan Aktif Değerlerin Satış ve Devri Halinde Uygulanacak İşlem :

A — Satan veya devreden yönünden :

Komple tesislerde yatırım tamamlandıktan, diğerlerinde istimal ve istihsale başlandıktan sonra, yatırım konusu aktif değerlerin topluca satış ve devri halinde satıcı yönünden bir muamele uygulanmaz.

Komple tesislerde yatırım tamamlanmadan, diğerlerinde istimal ve istihsale başlanmadan önce bu değerlerin topluca satış veya devri halinde, yatırım indirimi dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmemiş olan vergiler tahakkuk ettirilir ve tahsil olunur.

B — Satın veya devir alan yönünden :

Yatırım indiriminden kısmen faydalanmış ya da hiç faydalanmamış olan aktif değerleri kısmen veya tamamen satın veya devir alan kimse, indirimden faydalanma şartları mevcut bulunuyorsa, işbu indirimden faydalanacaktır. Daha önce indirimden hiç faydalanılmamış olması halinde, faydalanılacak miktar, satan veya devredene tanınan yatırım indiriminin miktarına ve satın veya devralanın faydalanabileceği indirim nispetine göre hesaplanır.

Bu değerler için daha önce indirimden istifade edilmiş ise, onları alan, sadece bakiye indirim kısmından faydalanır.

C — Şartların ihlali halinde yapılacak muamele :

Yatırımın hangi safhasında bulunursa bulunsun, aktif değerlerin, yatırımın güdülen gaye dışında parça parça satılması veya kanunda indirim için öngörülen şartlardan herhangi birinin ihlali halinde, yatırım indirimi dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmemiş olan vergiler yönünden vergi ziyayı hadıs olmuş sayılır. Yani vergiler cezalı olarak alınır.

Bu konuda zaman aşımı, vergi tarihini veya ceza kesilmesini gerektiren durumun husule geldiği tarihi takibeden yılın başından itibaren başlar.

Muhasebe Usulü :

Mükellefler muhasebelerini, yatırım indiriminden istifade ettikleri miktarların seneler itibariyle takibini temin edecek tarzda düzenleyeceklerdir.

Her yıl istifade edilen yatırım indirimi miktarı, yıllık beyannameelerde ayrıca gösterilir.

Mükellefler bu hususları belirtmek şartıyla hesaplarını diledikleri gibi düzenleyebilirler.

Yatırım İndirimi ve Gelir Vergisi Tevkifatı :

Bilindiği gibi Gelir Vergisi Kanununun 96. maddesine göre şirketlerin dağıttıkları kazanç payları üzerinden gelir vergisi tevkifatı yapılması gerekmektedir.

Yatırım indiriminden faydalanan bir şirkette stopaj matrahının tespiti bakımından hasil olan tereddütler dolayısıyla Maliye Bakanlığı, Kanunda malî bilânçoya göre tahassül eden kazançta yapılacak belirtilen ilâveler meyanında yatırım indiriminin bulunmamasından hareket ederek, indirim miktarının stopaj matrahına dahil edilmeyeceğini kabul etmiştir.

Kanunun genel esprisi bakımından stopaj matrahından yatırım indirimine taalluk eden bir meblâğın indirilmesine imkân görmüyoruz. Başka bir deyimle malî bilânço kârına yatırım indirimi meblâğının dahil bulunmasını doğru bulmuyoruz. Yatırım sadece kârdan değil, fakat öz sermayeden yapılır. Bu sebeple bir işletmede yatırım yapılmış olması halinde, dönem kazancının eksilmesi bahis konusu olmaz. Bu itibarla dağıtılacak dönem kazancında, yatırım yapılmış olması dolayısıyla bir azalmanın vukua geleceği söylenemez.

Kaldı ki stopaj kurumun değil, ortakların gelirleri üzerinden ve onların müstakbel vergisine mahsuben yapılır. Yatırım indirimi istisnası ise kuruma tanınmış bir istisna olup, ortağın vergisi ile hiç bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Bu sebeple istisnanın kurumun ortaklarına teşmili, yani stopaj matrahından indirilmesi kanaatimizce doğru olmamaktadır.

Uygulama Sonuçları :

1963 den 1966 sonuna kadar yurdumuzda yatırım indirimi konusu ile ilgili uygulamalar hakkında istatistikî malûmat şöyledir:

1 — Bu dönem zarfında yatırım indiriminden faydalanmak üzere 262 müracaat yapılmış, bunlardan 206 sı bu dönemde sonuçlandırılmıştır. Müracaat edenlerin 142 si kurum, 64 ü gelir vergisi mükellefidir.

206 müracaatta talep olunan indirimde esas yatırımların tutarı 2.570 milyon olup bunun 2.439 milyonu kurumlar, 131 milyonu ise gerçek kişiler tarafından yapılan yatırımlardır.

Müracaatlar yıl itibariyle şu seyri izlemiştir: 1963 de 51, 1964 de 53, 1965 de 55 ve 1966 da 103 adet.

Bölgeler itibariyle dağılışı da şu şekildedir:

Bölgeler	Müracaatın		Projenin tutarı (1.000,— TL.)
	Sayısı	Nispeti %	
Marmara Bölgesi	160	61	1.150.723
Ege Bölgesi	45	18	602.865
İç Anadolu Bölgesi	22	8	653.126
Akdeniz Bölgesi	21	8	277.683
Karadeniz Bölgesi	5	2	8.427
Güneydoğu Anadolu	5	2	4.377
Doğu Anadolu	3	1	54.710
Toplam	262	100	2.751.911

Yukarıda da görüldüğü gibi, yatırım isteklerinin % 79 u Marmara ve Ege Bölgesi'ne % 21 i ise diğer bölgelere taallük etmektedir.

1966 yılı sonuna kadar Maliye Bakanlığınca incelenip sonuçlandırılan 206 müracaatın vergiler itibariyle durumu şöyledir:

	Müracaat		Yatırım	
	Sayısı	Nispeti %	Tutarı (1000 TL.)	Nispeti %
Gelir Vergisi mükellefleri	64	31	131.300	5
Kurumlar Vergisi mükellefleri	142	69	2.439.300	95
Tooplam	206	100	2.570.600	100

Yatırım tutarı bakımından kurumlar % 95 gibi yüksek bir yer işgal etmektedir. Bu hal, indirim sisteminin daha çok sermaye şirketleri tarafından gerçekleştirilmekte olduğunu göstermektedir.

Yukarıda bahsedilen 206 müracaatın 65 i Bakanlıkça reddedilmiş 141 i kabul olunmuştur. Bu konudaki rakamlar da şöyledir:

	Müracaat sayısı		Yatırım tutarı (1000 TL.)	
Reddedilen	65	(% 31)	913.000	(% 35)
Kabul edilen	141	(% 69)	1.657.000	(% 65)
	206	100	2.570.000	100

Kabul edilen müracaatların yapacağı 1.657.000 liralık yatırımın 780 milyon lirası öz sermayeden karşılanmış olduğundan indirimden faydalanacak yatırım miktarı bundan ibarettir.

Reddedilen yatırımlarda başlıca red sebepleri şunlardır:

1. Yatırım tamamlandıktan sonra müracaat edilmiş olması,
2. Kalkınma plânına uygun bulunmaması,
3. Öz sermayeden karşılanmaması,
4. Yatırım tutarının belli miktarları bulmaması.

1963-1965 devresinde, yani yatırım indiriminin üç yıllık uygulaması sonunda mükelleflerin sağlandığı vergi tasarrufu şöyledir:

1963 de	4.162.280	lira,
1964 de	5.867.945	"
1965 de	6.306.668	"
Toplam	16.336.893	lira.

Bu meblağın 2.948.127 lirası Kocaeli, 8.677.509 lirası İstanbul, geri kalan 4.711.257 lirası ise diğer 14 il mükelleflerine aittir.

S O N U Ç :

Yurdumuzda yatırım indirimi tatbikatına ait sonuçlar şöylece özetlenebilir:

1. Yatırım indirimi bugünkü haliyle bir teşvik mekanizması olmaksızın ziyade bir mükâfatlandırma gibi görünmektedir.

2. Yatırım indirimi müessesesi mükelleflere gereği gibi tanıtılmamıştır. Müracaatların bu mekanizmayı bilen çevrelerden gelmesi bu hususu ortaya koymaktadır. Bu konuda çalışılması yerinde olacaktır.

3. Uygulanmakta olan sistem, indirim suretiyle tasarruf edilen vergilerin akibeti ile meşgul olmamakta, meselâ bunların da yatırıma gitmesi konusunda bir mecburiyet koymamaktadır. Bu nokta üzerinde durulması ve bu hususun sağlanması temenni edilir .

4. Yabancı sermaye yatırımlarında indirim bir teşvik tedbiri olmamaktadır. Yabancı sermayenin yurdumuza yatırılması için ilgili kanunda teşvik tedbirleri konulmuş olduğundan, bunların ikinci bir teşvike ihtiyaçları yoktur.

Kaldığı noksan ödedikleri vergi, ilgili Devlet tarafından ellerinden alınmakta ve bu indirimin kendilerine faydası kalmamaktadır. Şu halde ya bunlar indirimden faydalandırılmamalı veya yabancı devletlerle anlaşmalar yapılarak vergi farkının bu müteşebbislerin elinden alınması önlenmelidir.

5. Yatırımın öz veya yabancı sermayeden yapılmış olduğunun tespiti, tatbikatta güçlük arz etmektedir.

Yatırım indiriminden beklenen gayenin sür'atle gerçekleşmesi için öz sermaye kaydının kaldırılması ve yabancı sermayenin de yatırımınur teşvik edilmesi düşünülebilir.

6. 250.000 liralık yatırım haddi memleketimizin şartları bakımından biraz yüksektir. Bu hal sadece büyük sermaye sahiplerine hitabetmekte, daha küçük yatırımların indirimden istifadesine imkân vermemektedir.

Vergi Reform Komisyonu da, son yaptığı teklifte bu haddin 200.000 liraya indirilmesini istemiştir.

7. Özel sektördeki yatırım azlığının tek sebebi şüphesiz ki vergi değildir. Bunun yanında yatırıma tahsis edilecek sermayenin mahdut olu-

şu, tasarruf itiyadının gelişmemiş olması, para ve kredi politikasının çeşitli yönleri, faiz nispeti ve bu arada diğer ekonomik ve politik şartlar özel sektörü etkileyen unsurlardır. Bütün bu şartlar müsait hale gelmedikçe sadece bir vergi istisnasının beklenen sonucu getirmeyeceği tabiidir. Bu durumda yatırım indirimi, Devlet için karşılıksız bir fedakârlıktan ibaret kahr.

şunu da unutmamak gerekir ki, Devlet yatırıma tahsis edebileceği bir kısım gelirini fertlere terketmek suretiyle, kendi yatırım imkânlarını daraltmaktadır. Bunu yaparken terk ettiği vergi kadar değil, bunu aşan miktarda yatırım yapılacağını ummaktadır .

Yatırım indiriminin tamamen faydasız olduğu söylenemez. Fakat böyle bir indirim mevcut olmasa dahi yatırım yapacak olan fertleri gözönüne alırsak, bu kişilere tanınan vergi istisnası, faydasız bir fedakârlık gibi görünür.

Yatırım indiriminin vergi adaletini zedelediği de ileri sürülmektedir. Kendi şahsı için sağlayacağı kârı arttırmak maksadıyla yatırım yapan fertlerden alınacak verginin bir kısmını almamak doğru görülmeyebilir. Keza yatırım indiriminden faydalanan bir işletme ile gerekli şartları haiz bulunmadığı için bundan faydalanamayan diğer bir işletme arasındaki vergi eşitliğinin bozulduğu da muhakkaktır. Bu durumun vergiye karşı bir mukavemet yaratacağı hesaba katılmalıdır.

Bizde olduğu gibi sadece büyük yatırımlarda indirim esası cari bulununca, küçük yatırımlar bu imkândan mahrum kalmakta bu yönden de eşitlik bozulmaktadır.

şunu bilhassa belirtmek gerekirken, yatırımları teşvik bakımından kabul edilen vergi istisnaları, tek başına uygulandıkları takdirde, beklenen faydayı sağlayacak çapta bir tedbir olamazlar. Yatırımı teşvik edici ve onu cazip hale getirici diğer tedbirlerin de alınmış olması halinde vergiden yapılan fedakârlık yerini bulmuş olur. Aksi halde sağlanan fayda ıktatlanılan fedakârlığa nazaran pek farklı olamaz.